

Justyna Ożegalska-Trybalska
Katedra Prawa Własności Intelektualnej
Wydział Prawa i Administracji UJ

Podmiot praw do wytworów intelektualnych tworzonych na uczelniach

Abstrakt. Celem artykułu jest analiza i usystematyzowanie normatywnych podstaw określenia podmiotu uprawnionego z tytułu praw własności intelektualnej do wytworów intelektualnych tworzonych na uczelniach. Przedstawione w nim zostały zasady nabycia praw autorskich oraz praw własności przemysłowej przewidziane w obowiązujących, ogólnych regulacjach z tego zakresu, z uwzględnieniem szczególnych zasad określających tryb nabycia praw i komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych oraz know-how związanego z tymi wynikami, przewidzianych we wprowadzonych nowelizacją z 2014 r. przepisach ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym.

Słowa kluczowe: zarządzanie własnością intelektualną na uczelniach, podmiot praw do wyników badań, twórczość pracownicza na uczelniach, tryb komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych, utwory pracownicze, wynalazki pracownicze, nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym

An entity entitled to rights to intellectual creations generated at universities

Abstract. The aim of the article is to analyse and review legal grounds for determining an entity owning intellectual property rights to intellectual creations performed at universities. The article presents rules for acquiring copyrights and industrial property rights provided in binding IP regulations, with a special consideration to specific rules applying to results of research and developments works, provided in the amendment of 2014 of the Law of the higher education

Keywords: intellectual property management at universities, owner of rights to research results, employee's creations at universities, commercialization of results of research and developments works (R&D results), employee's copyrighted creations, employee's inventions, amendment of on higher education

1. Uwagi wprowadzające

Problematyka zarządzania własnością intelektualną w szkołach wyższych zajmowała ważne miejsce w działalności naukowej i karierze zawodowej ś.p. Profesora Michała du Vall. Wyrazem tego był zarówno jego aktywny udział w przedsięwzięciach naukowych i projektach międzynarodowych z tego zakresu, jak i inicjowane oraz koordynowane przez niego pionierskie projekty związane z edukacją w obszarze prawa własności intelektualnej oraz transferu technologii. Z zarządzaniem kapitałem intelektualnym uczelni Profesor du Vall miał także do czynienia w praktyce, jako długoletni Dziekan Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej, a następnie Prorektor UJ.

Niniejszy artykuł poświęcony jest jednemu z aspektów zarządzania własnością intelektualną na uczelniach jakim jest identyfikacja podmiotu uprawnionego do tworzenia na nich wytworów intelektualnych. Jego celem jest analiza tego praktycznego zagadnienia z uwzględnieniem różnic związanych z: charakterem danego wytworu (rezultat badań naukowych, prac rozwojowych lub wytwór powstały w wyniku innej działalności, np. działalności dydaktycznej), „statusem” jego twórcy (pracownik, student, doktorant) oraz ustawowych zasad zarządzania wynikami badań naukowych i prac rozwojowych w szkołach wyższych.

Pretekstem do analizy tej problematyki jest wprowadzenie do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z 27 lipca 2005 r.¹ (dalej „p.s.w.”) nowelizacją z 11 lipca 2014 r.² przepisów określających – szczególnie w stosunku do zasad określonych w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnym z 4 lutego 1994 r.³ (dalej „pr.aut”) oraz ustawie Prawo własności przemysłowej z dnia 30 czerwca 2000 r.⁴ (dalej „p.w.p.”) – reżim nabycia i komercjalizacji praw do wyników badań naukowych i prac rozwojowych oraz *know-how* związanego z tymi wynikami. Rozwiązania przyjęte w tym zakresie w art. 86 d-e p.s.w są wiążące dla uczelni publicznych i muszą być uwzględnione przy określaniu zasad zarządzania takimi wynikami w wewnętrznych regulaminach zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, prawami własności przemysłowej oraz zasad komercjalizacji. Regulaminy takie stanowią obligatoryjne narzędzie regulowania procesów zarządzania własnością intelektualną i jej komercjalizacją na uczelniach⁵.

2. Relacja przepisów ogólnych z zakresu prawa własności intelektualnej i przepisów p.s.w.

Z uwagi na wskazane powyżej, różne podstawy normatywne z których mogą wynikać zasady nabycia praw do określonego wytworu intelektualnego stworzonego na uczelni, w pierwszej kolejności zasadne jest określenie wzajemnej relacji i zakresu zastosowania przepisów powołanych ustaw zarówno w aspekcie przedmiotowym, jak i podmiotowym. W tym kontekście wyjaśnienia wymaga, po pierwsze, jakie wytwory intelektualne objęte są tymi regulacjami, po drugie – jakich podmiotów dotyczą przewidziane w nich tryby nabycia praw własności intelektualnej.

Odnosząc się do kwestii przedmiotowego zakresu obowiązujących regulacji należy wskazać, że przepisy pr.aut. określają zasady nabycia praw do utworów

¹ Dz. U. z 2012 r., poz. 572 z późn. zm.

² Dz. U. z 2014 r., poz. 1198.

³ Dz. U. z 2010 r. Nr 152, poz. 1016 z późn. zm.

⁴ Dz. U. z 2013 r., poz. 1410 z późn. zm.

⁵ Obowiązek uchwalenia takich regulaminów przez senat uczelni publicznej (a w przypadku uczelni niepublicznej – organ wskazany w statucie) wynika z art. 86 c pkt. 1 ust. 1 p.s.w. Zgodnie z art. 46 ustawy nowelizującej z 2014 r. takie regulaminy powinny być uchwalone na uczelniach publicznych i niepublicznych do dnia 30 marca 2015 r.

oraz przedmiotów praw pokrewnych, natomiast w p.w.p. przewidziane są zbliżone przepisy w odniesieniu do: wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, topografii układów scalonych, znaków towarowych oraz oznaczeń geograficznych. Niezależnie, w ustawie z dnia 26 czerwca 2003 r. o prawnej ochronie nowych odmian roślin⁶, uregulowana jest kwestia nabycia praw do nowej wyhodowanej albo wyprowadzonej odmiany rośliny.

Natomiast przepisy p.s.w. regulują tryb nabycia i komercjalizacji trzech kategorii wytworów:

- 1) wyników badań naukowych będących wynalazkiem, wzorem użytkowym, wzorem przemysłowym lub topografią układu scalonego, wyhodowaną albo odkrytą i wyprowadzoną odmianą rośliny,
- 2) wyników prac rozwojowych,
- 3) *know-how* związanego z tymi wynikami.

Jak można zauważyć, o ile katalog wytworów stanowiących wyniki badań naukowych pokrywa się z przedmiotami ochrony na gruncie przepisów p.w.p. oraz regulacji dotyczącej nowych odmian roślin, z przepisów p.s.w. nie wynika wprost, czy znajdują one zastosowanie także do przedmiotów ochrony prawem autorskim i prawami pokrewnymi. Ani utwory, ani przedmioty praw pokrewnych nie są bowiem wymienione w katalogu wytworów stanowiących wyniki prac naukowych. Ustawa nie zawiera także definicji „prac rozwojowych”, która obejmowałaby te kategorie wytworów intelektualnych. W tym zakresie, jak się wydaje, pozostaje odwołanie się do definicji prac rozwojowych przewidzianej w ustawie z 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki⁷, z której wynika, że rezultatami prac rozwojowych mogą być w pewnych sytuacjach także utwory. Choć dyskusyjne jest, czy istotnie założeniem projektodawców znowelizowanych przepisów p.s.w. było ujęcie w nich tego typu wytworów – mając na uwadze literalną definicję „prac rozwojowych”⁸ nie można wykluczyć z jej zakresu wszelkich przedmiotów praw autorskich i praw pokrewnych. Oznacza to, że jeżeli rezultatem konkretnych prac badawczych są utwory, znajdują do nich zastosowanie przepisy p.s.w.⁹. Nie dotyczy to jednak utworów naukowych do których regulacja ta – zgodnie z uwagami prezentowanymi w dalszej części artykułu – nie ma zastosowania. Dodatkowo, należy zaznaczyć, że pewne kategorie wyników badań naukowych i prac rozwojo-

⁶ Dz. U. z 2003 r. Nr 137, poz. 1300 z późn. zm.

⁷ Dz. U. z 2010 r. Nr 96, poz. 615 z późn. zm.

⁸ W świetle art. 1 ust. 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. z 2010 r. Nr 96, poz. 615 z późn. zm.), pracami rozwojowymi jest „nabywanie, łączenie, kształtowanie i wykorzystywanie dostępnej aktualnie wiedzy i umiejętności z dziedziny nauki, technologii i działalności gospodarczej oraz innej wiedzy i umiejętności do planowania produkcji oraz tworzenia i projektowania nowych, zmienionych lub ulepszonych produktów, procesów i usług”.

⁹ Inaczej M. Salomonowicz, który przyjmuje, że art. 86 d p.s.w. nie wskazuje na utwory i prawa majątkowe – zob.: *Prawa do wyników badań, ich komercjalizacja oraz tzw. uwłaszczenie naukowców w prawie o szkolnictwie wyższym*, Monitor Prawniczy, nr 22, 2014, 1176.

wych finansowanych ze wskazanych w art. 86 e ust. 4 p.s.w. źródeł, są wyłączone z zakresu przedmiotowego omawianych przepisów¹⁰.

Mniej problematyczne jest określenie zakresu podmiotowego wskazanych regulacji. O ile przepisy pr.aut. i p.w.p. określają zasady nabycia praw autorskich i praw własności przemysłowej przez: twórców, współtwórców oraz pracodawców (w odniesieniu do dóbr intelektualnych stworzonych przez twórcę-pracownika w ramach wykonywania obowiązków pracowniczych), regulacja z art. 86 d p.s.w. znajduje zastosowanie tylko do pracowników uczelni publicznych. W odniesieniu do tej kategorii, przepisy p.s.w. nie modyfikują jednak ogólnych zasad nabycia praw do twórczości pracowniczej przez uczelnię jako pracodawcę, a tylko – w stosunku do pewnej kategorii wytworów intelektualnych stworzonych przez pracowników (tj. wyników badań naukowych i prac rozwojowych oraz *know-how* związanego z tymi wynikami) – przewidują szczególny tryb postępowania z rezultatami takiej twórczości.

Należy zaznaczyć, że uwaga ta nie odnosi się do kwestii podmiotu praw autorskich do pracowniczych utworów naukowych, nawet jeżeli stanowią one rezultat prac badawczych. Z uwagi na przewidziane w pr.aut. szczególne zasady dotyczące tej kategorii utworów z których wynika pierwotne nabycie autorskich praw majątkowych przez pracownika, a nie pracodawcę¹¹ – nie są one objęte przepisami p.s.w. Te ostatnie znajdują bowiem zastosowanie wyłącznie do sytuacji, w których z mocy ustawy prawa własności intelektualnej przysługują uczelni jako pracodawcy (art. 12 pr.aut. oraz art. 11 ust. 3 p.w.p.).

3. Prawa do twórczości pracowniczej

Z uwagi na realia prowadzenia działalności naukowej i badawczo-rozwojowej w szkołach wyższych, najczęściej twórcami wytworów intelektualnych powstających w rezultacie takich aktywności są pracownicy uczelni. W tym kontekście, kluczowym zagadnieniem z punktu widzenia problematyki podmiotu praw do wytworów intelektualnych stworzonych na uczelniach jest status prawny twórczości pracowniczej, regulowany przepisami pr.aut. i p.w.p., a od niedawna także przepisami zawartymi w p.s.w.

¹⁰ Wyłączenia dotyczą przypadków, gdy badania naukowe lub prace rozwojowe były prowadzone: 1) na podstawie umowy ze stroną finansującą lub współfinansującą te badania lub prace, przewidującej zobowiązanie do przeniesienia praw do wyników badań naukowych lub prac rozwojowych na rzecz tej strony lub na rzecz innego podmiotu niż strona umowy (badania lub prace zleczone); 2) z wykorzystaniem środków finansowych, których zasady przyznawania lub wykorzystywania określają odmienny niż w ustawie sposób dysponowania wynikami badań naukowych lub prac rozwojowych oraz *know-how* związanym z tymi wynikami.

¹¹ Zgodnie z art. 14 pr.aut. „jeżeli w umowie o pracę nie postanowiono inaczej, instytucji naukowej przysługuje pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego pracownika, który stworzył ten utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia. Pierwszeństwo opublikowania wygasa, jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od dostarczenia utworu nie zawarto z twórcą umowy o wydanie utworu albo jeżeli w okresie dwóch lat od daty jego przyjęcia utwór nie został opublikowany”.

W zakresie twórczości pracowniczej, obowiązujące regulacje przewidują powszechnie przyjętą zasadę, zgodnie z którą prawa własności intelektualnej o charakterze majątkowym do wytworów intelektualnych (w tym wyników badań naukowych i prac rozwojowych) stworzonych przez pracownika w ramach wykonywania obowiązków ze stosunku pracy nabywa pracodawca. Zasada ta przewidziana jest w art. 12 pr.aut. w odniesieniu do autorskich praw majątkowych do utworów oraz w art. 11 ust. 3 p.w.p. w zakresie praw do uzyskania: patentu, prawa ochronnego na wzór użytkowy, prawa z rejestracji wzoru przemysłowego¹². Odmienne regulacje w tym zakresie zawiera art. 14 pr.aut. z którego wynika, że autorskie prawa majątkowe do utworu naukowego stworzonego w jednostce naukowej przez pracownika w ramach wykonywania obowiązków pracowniczych pozostają przy pracowniku. Uczelni jako pracodawcy przysługuje jedynie pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego w terminie 6 miesięcy od dostarczenia utworu oraz uprawnienie w zakresie korzystania z materiału naukowego zawartego w utworze.

Należy zwrócić uwagę, że zarówno art. 12 i 14 pr.aut., jak i art. 11 ust. 3 p.w.p. mają charakter dyspozytywny, tzn. przewidują możliwość odmiennego, uregulowania kwestii nabycia praw autorskich do wytworu pracowniczego. W przypadku utworów naukowych modyfikacja zasad ustawowych może być jednak dokonana wyłącznie w umowie o pracę. Stąd, należy przyjąć, że odmiennie uregulowania praw autorskich do utworów naukowych przewidziane w wewnętrznych regulaminach zarządzania prawami autorskimi i prawami własności intelektualnej oraz komercjalizacji mogą być uznane za skuteczne tylko wówczas, gdy taki regulamin stanowi element umowy o pracę¹³.

Zarówno w przypadku twórczości pracowniczej stanowiącej przedmiot ochrony na gruncie pr.aut. jak i p.w.p., pracownik jako twórca zachowuje prawa osobiste w postaci prawa do autorstwa utworu (art. 16 pr.aut.), czy autorstwa wynalazku, wzoru użytkowego, wzoru przemysłowego (art. 8 ust. 1 pkt. 3 p.w.p.). Prawa te muszą być respektowane przez uczelnię jako podmiot praw majątkowych, w szczególności poprzez oznaczanie utworów nazwiskiem twórcy oraz niedokonywanie zmian, modyfikacji w utworze ingerującym w jego integralność, czy wymieniania nazwiska twórcy wynalazku, wzoru użytkowego, wzoru przemysłowego w opisach, rejestrach, oraz innych dokumentach i publikacjach.

¹² Przepisy p.s.w. zawierają szczególne zasady dotyczące podmiotu prawa do uzyskania prawa z rejestracji oznaczenia geograficznego, natomiast nie określają podmiotu prawa ochronnego na znak towarowy. Ze względu na specyfikę tych przedmiotów praw własności przemysłowej, z uwagi na swą specyfikę nie związanych z twórczością na uczelniach, w dalszej analizie zostaną one pominięte.

¹³ Co prawda, zgodnie z art. 65 p.s.w., wewnętrzny regulamin wydany w formie uchwały podjętej w zakresie kompetencji stanowiących przez senat uczelni publicznej jest wiążący dla jej pracowników, studentów i doktorantów, jednak jak się wydaje sama uchwała senatu nie może być źródłem modyfikacji tych zasad ustawowych które przewidują możliwość modyfikacji trybu nabycia praw ale tylko w umowie o pracę, a tak jest w przypadku 14 pr.aut. Przemawia to za przyjęciem rozwiązania polegającego na inkorporowaniu regulaminu uczelnianego lub przynajmniej niektórych jego postanowień do umów o pracę.

Z punktu widzenia przepisów pr.aut., nabycia przez uczelnię autorskich praw majątkowych do utworów (innych niż utwory naukowe) nie pociąga za sobą żadnych zobowiązań finansowych na rzecz pracownika twórcy¹⁴. Sytuacja wygląda inaczej w przypadku nabycia przez uczelnię praw do uzyskania praw własności przemysłowej, w tym w szczególności prawa do uzyskania patentu. W takim przypadku, zgodnie z art. 8 ust. 1 pkt. 2 oraz art. 22 p.w.p., przy braku odmiennych ustaleń umownych pracownik, jako twórca zachowuje prawo do wynagrodzenia z tytułu korzyści uzyskanych z wynalazku, wzoru użytkowego lub wzoru przemysłowego.

Zgodnie z wcześniejszymi uwagami, określony przepisami ogólnymi reżim nabycia praw własności intelektualnej o charakterze majątkowym jest uzupełniony szczególnymi przepisami p.s.w. które jak wskazano powyżej znajdują jednak zastosowanie tylko do pewnej kategorii wytworów intelektualnych, a mianowicie tworzonych na uczelniach publicznych „pracowniczych” wyników badań naukowych, prac rozwojowych, oraz *know-how* związanego z tymi wynikami. Jak wcześniej wskazano, regulacja zwarta w p.s.w. nie zmodyfikowała wynikających z pr.aut. i p.w.p. zasad ustawowego (pierwotnego) nabycia praw przez uczelnię jako pracodawcę, a jedynie określiła zasady zarządzania takimi prawami. W tym zakresie przepisy p.s.w. przewiduje dwie ścieżki postępowania z takimi wynikami.

Zgodnie z pierwszym, jak się wydaje preferowanym przez ustawodawcę trybem komercjalizacji wyników badań przewidzianym w art. 86 e ust. 1 p.s.w., uczelnia publiczna w ustawowym terminie 3 miesięcy od uzyskania od pracownika informacji o wynikach badań lub prac rozwojowych, powinna podjąć decyzję o komercjalizacji lub niekomercjalizacji pod rygorem złożenia pracownikowi oferty zawarcia bezwarunkowej umowy przeniesienia na niego tych praw za ustawowo określoną kwotę w wysokości nieprzekraczającej 10% minimalnego wynagrodzenia za pracę, obowiązującego w dniu zawarcia umowy¹⁵. Analogiczny obowiązek ciąży na uczelni także w przypadku niepodjęcia jakiegokolwiek decyzji w ustawowym terminie.

W przypadku podjęcia przez uczelnię publiczną decyzji o komercjalizacji w trybie określonym w art. 86 e ust. 1 p.s.w. nieskuteczne stają się ewentualne roszczenia pracownika o przeniesienie na niego praw do wyników badań przez uczelnię, która w takiej sytuacji pozostaje uprawniona z tytułu praw własności intelektualnej do wyników badań i prac rozwojowych. Natomiast bezskuteczny upływ tego terminu daje podstawę do wystąpienia przez pracownika z żądaniem złożenie mu oferty nabycia praw zgodnie z art. 86 e ust. 2 p.s.w.¹⁶. Nie powoduje

¹⁴ Jak się przyjmuje, wynagrodzenie za pracę stanowi bowiem jednocześnie wynagrodzenie z tytułu praw autorskich.

¹⁵ Choć w przepisach brak jest wskazówek co do rozumienia określenia „umowa bezwarunkowa”, należy przyjąć, że chodzi tutaj o taką umowę, która nie nakłada na pracownika warunków w rozumieniu art. 86 k.c. i niżej k.c. i/lub obowiązków, które z jednej strony mogłyby w praktyce „sparaliżować” wykonanie takiej umowy i skuteczne nabycie praw do wyników przez pracownika, z drugiej zaś strony z uwagi na zobowiązania nałożone na niego umową mogłoby go zniechęcić do jej podpisania.

¹⁶ Por: M. Salomonowicz, który wskazuje, że „konsekwencją podjęcia decyzji o komercjalizacji jest to, że publicznej szkole wyższej będą przysługiwać prawa do wyników badań” – zob.: *Prawa do wyników badań, ich*

to jednak zmiany statusu prawnego takich wyników w tym sensie, że do momentu przeniesienia praw na drodze umownej na pracownika podmiotem praw jest uczelnia jako pracodawca.

Drugi, przewidziany w p.s.w. tryb komercjalizacji daje możliwość uregulowania z pracownikiem kwestii nabycia praw i trybu komercjalizacji takich wyników na drodze umowy, po uzyskaniu przez uczelnię informacji o wynikach badań (art. 86 i p.w.p.). Choć, jak się wydaje, przepis ten powinien dawać uczelniom elastyczność w umownym uregulowaniu z pracownikiem wszelkich kwestii związanych z komercjalizacją wyników badań naukowych i prac rozwojowych, w świetle niektórych interpretacji nie daje on możliwości modyfikacji w umowie ustawowych zasad określających wysokość należnego pracownikowi wynagrodzenia z tytułu korzyści uzyskanych w związku z korzystaniem z wynalazku¹⁷. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że przepisy p.s.w. przewidują w tym zakresie szczególne w stosunku do przepisów ogólnej zasady dotyczące wynagrodzenia. Zgodnie z art. 86 f ust. 1 p.s.w. pracownikowi przysługuje nie mniej niż 50% wartości środków uzyskanych przez uczelnię z komercjalizacji bezpośredniej lub spółkę celową w następstwie komercjalizacji pośredniej, obniżonych o nie więcej niż 25% kosztów bezpośrednio związanych z tą komercjalizacją, które zostały poniesione przez uczelnię lub spółkę celową. Jeśli środki zostaną uzyskane przez spółkę celową w następstwie komercjalizacji pośredniej, pracownikowi – twórcy ustawa gwarantuje nie mniej niż 50% ich wartości, obniżonych o nie więcej niż 25% kosztów bezpośrednio związanych z tą komercjalizacją, które zostały poniesione przez uczelnię lub spółkę celową¹⁸.

4. Prawa do wytworów intelektualnych tworzonych przez studentów i doktorantów

Znowelizowane przepisy p.s.w. nie wprowadzają zmian w statusie prawnym studentów i doktorantów w odniesieniu do ich twórczości powstającej w ramach procesów kształcenia na uczelniach. Oznacza to, że jako twórcy lub współtwórcy nabywają na zasadach ogólnych osobiste oraz majątkowe prawa do wytworów intelektualnych, w tym takich, które stanowią wyniki badań naukowych i prac rozwojowych. Przepisy ustaw ogólnych nie przewidują bowiem szczególnego trybu nabycia praw własności intelektualnej przez tę kategorię twórców, a jedynie przyznają uczelni pewne szczątkowe uprawnienie w odniesieniu do prac dyplomowych

komercjalizacja oraz tzw. uwłaszczenie naukowców w prawie o szkolnictwie wyższym, Monitor Prawniczy, nr 22, 2014, 1176.

¹⁷ Zob. art. 22 p.w.p.

¹⁸ Zgodnie z definicją ustawową, „koszty związane bezpośrednio w komercjalizacją”, obejmują koszty zewnętrzne, w szczególności koszty ochrony prawnej, ekspertyz, wyceny wartości przedmiotu komercjalizacji i opłat urzędowych, natomiast nie obejmują kosztów poniesionych przed podjęciem decyzji o komercjalizacji, oraz wynagrodzenia wypłaconego pracownikowi z tytułu przeniesienia praw do wyników badań.

studentów w postaci prawa do pierwszej publikacji takiej pracy w terminie 6 miesięcy od jej obrony (art. 15 a pr.aut.). Realizacja tego prawa powinna odbywać się w oparciu o stosowną umowę ze studentem. Także w innym wypadku, uczelnia może stać się podmiotem uprawnionym do twórczości studentów i doktorantów wyłącznie w oparciu o stosowne umowy z takimi twórcami, z których wynika dyspozycja prawami na rzecz uczelni. W praktyce mogą to być np. umowy związane z udziałem studenta (doktoranta) w projekcie, grantie badawczym, konkursie.

Należy wspomnieć, że przepisy p.s.w. wprowadziły mechanizm, który ma umożliwić uczelni monitorowanie tego, jakie dobra intelektualne są tworzone przez studentów i doktorantów i ewentualne składanie im propozycji zawarcia umów umożliwiających komercjalizację takich wytworów poprzez uczelnię. Polega on na nałożeniu na tę kategorię twórców obowiązku informowania uczelni o wynikach badań naukowych lub prac rozwojowych oraz *know-how* związanym z tymi wynikami, przy czym – jak wynika z wcześniejszych uwag – spełnienie tego obowiązku informacyjnego nie daje żadnych podstaw do eksploatacji zgłoszonych dóbr przez uczelnię¹⁹. Ustawowy obowiązek notyfikacji nie dotyczy więc wszelkich rezultatów aktywności twórczej studentów i doktorantów powstających w ramach procesów kształcenia, ale tylko tych stanowiących wyniki badań naukowych i prac rozwojowych.

Właściwym miejscem uregulowania tego obowiązku oraz sposobu jego realizacji są wewnętrzne regulaminy ochrony praw autorskich i praw własności przemysłowej oraz komercjalizacji których obowiązek przestrzegania powinien wynikać z regulaminu studiów. W tym zakresie proponowane jest przyjęcie rozwiązania, zgodnie z którym obowiązek ten jest spełniony, jeżeli student lub doktorant przekaze informacje o wynikach badań opiekunowi naukowemu, promotorowi lub kierownikowi grupy badawczej, w ramach której prowadzi określone badania²⁰. Wiąże się ono jednak z koniecznością dokonania przez taką osobę oceny zgłoszonych wyników oraz określenia zasad co do dalszego postępowania z takimi informacjami, które także mogą być regulowane w wewnętrznych regulaminach.

5. Prawa do wytworów intelektualnych tworzonych przez zespoły badawcze

W realiach przedsięwzięć badawczych i naukowych realizowanych na uczelniach problematycznym zagadnieniem jest określenie podmiotu praw własności intelektualnej w przypadku twórczości realizowanej wspólnie przez kilka (kilkanaście) osób. W takim wypadku pojawia się pytanie, kto w świetle prawa jest

¹⁹ Zob. art. 86 c ust. 3 pkt. 2 p.s.w.

²⁰ Zob. J. Chlebny: *Prawa i obowiązki uczelni, pracowników, studentów oraz doktorantów w zakresie ochrony i korzystania z praw własności intelektualnej*, w: M. Czarnik, J. Chlebny, K. Gurba, J. Ożegalska-Trybalska (red.), R. Zawadzka, *Regulamin zarządzania własnością intelektualną w szkołach wyższych w świetle znowej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, s. 36.

współtwórcą określonego dobra i w jakim zakresie nabywa do niego prawa. Problemy z określeniem rzeczywistego kręgu uprawnionych wynikają z jednej strony z błędnego przekonania, że samo uczestniczenie w pracach badawczych, prowadzi automatycznie do powstania stosunku współautorstwa w sensie prawnym²¹, z drugiej strony – z braku normatywnej definicji „współtwórcy” (współautora) w regulacjach z zakresu własności intelektualnej.

Nie wchodząc bardziej szczegółowo w skomplikowaną i kazuistyczną problematykę kryteriów uznania kogoś za współtwórcę utworu czy wynalazku (która sama w sobie stanowi temat na obszerne opracowanie)²² można pokusić się o ogólne stwierdzenie, że status taki może uzyskać tylko osoba, która w sposób twórczy przyczyniła się do powstania określonego rezultatu. Na gruncie prawa autorskiego konieczne będzie w tym zakresie wniesienie do utworu elementu zapewniającego utworowi cechę indywidualności²³. Za współtwórcę wynalazku będzie natomiast mogła być uznana osoba, która przyczyniła się do rozwiązania problemu technicznego leżącego u podstaw wynalazku²⁴.

W praktyce, ocena, czy dany członek zespołu badawczego jest lub nie jest współtwórcą określonych wytworów intelektualnych stanowiących rezultat prac badawczych, będzie musiała być dokonywana w sposób indywidualny, w oparciu o faktyczne zaangażowanie w prace o charakterze twórczym²⁵. W tym zakresie pewnymi wskazówkami, co do właściwego kręgu współtwórców, mogą być ogólne dyrektywy wypracowane w praktyce i orzecznictwie z których wynika, że nie stanowią prac twórczych: inicjatywa dokonania wynalazku, pomysł na przeprowadzenie badań nieujęty w żadną konkretną formę²⁶, przekazanie wiedzy fachowej, wykonywanie czynności mechanicznych zgodnie z poleceniami innej osoby, sprawdzenie pracy zespołu badawczego, kierowanie zespołem badawczym, wniesienie poprawek do procesu badawczego niemających charakteru merytorycznego, a jedynie będących poprawkami technicznymi lub organizacyjnymi²⁷, zebra-

²¹ Zob. A. Kubiak-Cyrul, J. Szwaia, w: *System prawa prywatnego. Prawo własności przemysłowej*, Tom 14a, R. Skubisz (red.), Warszawa 2012, s. 360.

²² W najnowszej literaturze, szczegółowe uwagi na temat współtwórczości w prawie autorskim zob. m.in. D. Flisak: *Podmiot prawa autorskiego*, (w:) *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, (red.) A. Flisak, Lex, Warszawa 2015, s. 170–177. Na temat współtwórczości wynalazczej zob. m.in. U. Promińska: *Zagadnienia podmiotowe*, (w:) *Prawo własności przemysłowej, System Prawa Handlowego*, t. 3, E. Nowińska, K. Szczepanowska-Kozłowska (red.), Warszawa 2015, s. 190–194.

²³ Zob.: wyrok SA z dnia 27 lutego 2013 r., IACa 1157/12, dostępny na portalu orzeczeń: <http://orzeczenia.lodz.sa.gov.pl>.

²⁴ Takie stanowisko w kwestii współtwórczości w odniesieniu do wynalazków dominuje w doktrynie – zob.: A. Szewc: *Prawo do uzyskania patentu na wynalazek (prawo do patentu)*, Katowice 1979 r., s. 16; M. du Vall: *Prawo patentowe*, Warszawa 2008, s. 209; U. Promińska, *Zagadnienia podmiotowe*, op. cit., s. 192.

²⁵ Szczególne problemy w tym zakresie mogą pojawić się w przypadku skomplikowanych i zwykle długotrwałych badań, których rezultatami są wynalazki.

²⁶ J. Preussner-Zamorska, *Prawo do autorstwa wynalazku*, (w:) *Prawo wynalazcze. Zagadnienia wybrane*, S. Grzybowski, A. Kopff (red.), Warszawa 1978, s. 103.

²⁷ Zob. J. Szwaia, *Twórcy i ich prawa osobiste*, (w:) *System Prawa Własności Intelektualnej*, t. 3, (red.) A. Szajkowski, J. Szwaia, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990, s. 81.

nie danych, przygotowanie infrastruktury umożliwiającej dokonanie wynalazku, przeprowadzenie badań laboratoryjnych²⁸.

O ile przepisy pr.aut. i p.w.p. nie definiują kto jest współtwórcą wytworu intelektualnego, określają zasady nabycia praw do dóbr stworzonych na zasadzie współtwórczości. Zgodnie z art. 9 ust. 1 pr.aut., współtwórcom utworu „prawo autorskie przysługuje wspólnie”, przy czym domniemywa się, że wielkości udziałów w utworze są równe. Powołany przepis określa także zasady zarządzania wspólnym prawem autorskim, stanowiąc, że o ile do wykonywania prawa autorskiego do całości utworu potrzebna jest zgoda wszystkich współtwórców, to w odniesieniu do części utworu mającej samodzielne znaczenie, prawo do tej części może wykonywać każdy ze współtwórców, bez uszczerbku dla praw pozostałych współtwórców (art. 9 ust. 2 i 3 pr.aut.). W zakresie wykonywania autorskich praw majątkowych do wspólnego utworu, przepisy pr.aut. odsyłają do reżimu przewidzianego w kodeksie cywilnym w odniesieniu do współwłasności w częściach ułamkowych.

Także p.w.p. zawiera uregulowania dotyczące sytuacji, gdy przedmiot ochrony prawami własności przemysłowej w postaci wynalazku, wzoru użytkowego lub wzoru przemysłowego jest efektem wspólnej działalności wynalazczej. W świetle art. 8 ust. 3 p.w.p. współtwórcy takiego wytworu, przysługuje odpowiednio prawo do: autorstwa, prawo do uzyskania patentu, wzoru użytkowego oraz wzoru przemysłowego oraz prawo do wynagrodzenia.

W doktrynie i orzecznictwie dyskusyjna jest kwestia charakteru prawa do autorstwa wynalazku²⁹. Jak się wydaje, wobec braku normatywnego rozstrzygnięcia tej kwestii zasadne jest przyjęcie założenia analogicznego do tego proponowanego na gruncie prawa autorskiego i traktowanie na gruncie przepisów p.w.p. praw osobistych współtwórców jako odrębnych uprawnień każdego nich³⁰. Oznacza to, że pomimo, iż wynalazek stanowi rezultat wspólnej pracy twórczej, mamy do czynienia nie ze wspólnym prawem, ale wielością osobistych praw do współautorstwa³¹.

Jeśli chodzi o prawa o charakterze majątkowym do wspólnego wynalazku, wzoru użytkowe i wzoru przemysłowego przepisy p.w.p. potwierdzają, że prawa do uzyskania patentu, prawa ochronnego lub prawa z rejestracji przysługuje współtwórcom wspólnie. W świetle art. 197 kodeksu cywilnego domniemuje się, że udziały we wspólnym prawie są równe, co nie przeszkadza w ustalaniu udziału

²⁸ Zob. wyrok SN z dnia 5 lipca 2002 r., III CKN 1096/00, OSNC 2003/11/150.

²⁹ Z jednej strony, jak przyjął SN w wyroku z dnia 15 listopada 1974 r. sygn. II PR 216/74 (OSNCP 1975, nr 6, poz.104), z którego wynika, że współautorstwo wynalazku ma charakter wspólności łącznej, a nie w częściach ułamkowych. Z drugiej strony, wskazuje się, że przy takim założeniu należałoby odwołać się do art. 196 § 2 k.c., który w zakresie współwłasności łącznej odsyła do przepisów dotyczących „stosunków, z których ona wynika”, podczas gdy w polskim prawie patentowym brak jest normatywnej regulacji dotyczącej wspólności prawa do autorstwa – tak: M. du Vall: *Prawo patentowe*, Warszawa 2008, s. 216.

³⁰ M. du Vall: *Prawo patentowe*, op. cit., s. 216.

³¹ A. Kubiak-Cyruł, J. Szwaia, w: *System prawa prywatnego. Prawo własności przemysłowej*, op. cit., s. 364.

każdego ze współtwórców we wspólnym prawie faktycznego wkładu twórczego w dokonanie wynalazku³².

Przepisy p.w.p. określają także pewne zasady zarządzania wspólnym prawem. W świetle art. 72 ust. 1-2 p.w.p., każdy z współuprawnionych może, bez zgody pozostałych współuprawnionych, korzystać z wynalazku we własnym zakresie. W przypadku braku innych ustaleń umownych, w razie uzyskania korzyści z wynalazku przez jednego ze współuprawnionych każdy z pozostałych współuprawnionych ma prawo do odpowiedniej części z jednej czwartej tych korzyści po potrąceniu nakładów, stosownie do swego udziału w prawie do uzyskania patentu.

W kwestiach nieuregulowanych ma miejsce – zgodnie z art. 72 ust. 3 p.w.p. – odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu cywilnego dotyczących współwłasności w częściach ułamkowych, o ile inne zasady zarządzania wspólnym prawem nie zostały uzgodnione przez współuprawnionych na drodze umownej (np. w umowie o wspólności prawa).

Należy zaznaczyć, że także w przepisach p.s.w. zostały przewidziane zasady związane z kwestią zarządzania prawami do wyników badań i prac rozwojowych stworzonych (na zasadzie współtwórczości) przez zespoły badawcze. Wprowadzają one zasadę, że art. 86 e ust. 1 p.s.w. regulujący wysokość wynagrodzenia z tytułu przeniesienia praw do wyników oraz art. 86 f p.s.w. dotyczący udziału w środkach uzyskanych z komercjalizacji – określają wysokość łącznego wynagrodzenia zespołu badawczego, który uzyskał takie wyniki.

6. Uwagi końcowe

Wprowadzone nowelizacją z 2014 r. przepisy p.s.w. przewidujące nowy tryb komercjalizacji wyników badań naukowych, prac rozwojowych oraz *know-how* związanego z tymi wynikami, zróżnicowały zasady zarządzania tą kategorią twórczości w stosunku do innych wytworów intelektualnych tworzonych na uczelniach. Przewidziane w nich bowiem zostały procedury, które mają znaczenie z punktu widzenia identyfikacji podmiotu praw uprawnionego do zarządzania prawami do takich wyników. W tym zakresie uzupełniły one – przepisami szczególnymi w stosunku do przepisów ogólnych zawartych w pr.aut. i p.w.p. – istniejące, ustawowe tryby nabycia praw własności intelektualnej.

W nowej regulacji z p.s.w. przewidziane zostały odmienne zasady dla twórców tworzących wytwory intelektualne w ramach wykonywania obowiązków pracowniczych (pracowników) oraz innych twórców (studentów, doktorantów). Co istotne, w sposób odmienny potraktowani zostali pracownicy uczelni publicznych i niepublicznych oraz odpowiednio uczelnie publiczne i niepubliczne jako ich pracodawcy. Ustawowy tryb nabycia i komercjalizacji wyników badań i prac

³² Zob. U. Promińska, *Zagadnienia podmiotowe*, op. cit., s. 215.

rozwojowych znajduje bowiem zastosowanie wyłącznie do twórców – pracowników uczelni publicznych, umożliwiając im nabycie praw do rezultatów twórczości pracowniczej na przewidzianych w p.s.w. preferencyjnych zasadach³³.

Z jednej strony, możliwość uzyskania statusu podmiotu praw do wyników badań daje pracownikom swobodę w zakresie ich komercjalizacji i – w założeniu ustawodawcy – ma usprawnić procesy komercjalizacji³⁴. Z drugiej strony, rozwiązanie to może budzić dyskusje. Wyniki badań naukowych i prac rozwojowych objęte p.s.w. są bowiem uzyskiwane w rezultacie badań i prac finansowanych ze źródeł publicznych w ramach wykonywania przez pracowników obowiązków pracowniczych, a co za tym idzie swobodę w zakresie zarządzania nimi powinny mieć uczelnie publiczne, jako beneficjenci tych środków. Choć nadal zgodnie z przepisami ustaw ogólnych uczelnie publiczne jako pracodawcy są uprawnione z tytułu praw własności intelektualnej do takich wyników, mogą nimi zarządzać oraz je komercjalizować tylko z uwzględnieniem zasad i ograniczeń przewidzianych w przepisach p.s.w.

Bibliografia

- Chlebny J., 2015, *Prawa i obowiązki uczelni, pracowników, studentów oraz doktorantów w zakresie ochrony i korzystania z praw własności intelektualnej*, w: M. Czarnik, J. Chlebny, K. Gurba, J. Ożęgalska-Trybalska (red.), R. Zawadzka, *Regulamin zarządzania własnością intelektualną w szkołach wyższych w świetle znowelizowanej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa, 29–36.
- du Vall M., 2008, *Prawo patentowe*, Warszawa, 207–216.
- Flisak D., 2015, *Podmiot prawa autorskiego*, w: A. Flisak (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa, 170–177.
- Kubiak-Cyruł A., Szwaja J., w: R. Skubisz (red.), *System prawa prywatnego. Prawo własności przemysłowej*, Tom 14a, Warszawa 2012, 359–360.
- Preussner-Zamorska J., 1978, *Prawo do autorstwa wynalazku*, w: S. Grzybowski, A. Kopff (red.), *Prawo wynalazcze. Zagadnienia wybrane*, Warszawa, 99–127.
- Promińska U., 2015, *Zagadnienia podmiotowe*, w: E. Nowińska, K. Szczepanowska-Kozłowska (red.), *System Prawa Handlowego. Prawo własności przemysłowej*, t. 3, Warszawa, 171–232.
- Salomonowicz M., 2014, *Prawa do wyników badań, ich komercjalizacja oraz tzw. uwłaszczenie naukowców w prawie o szkolnictwie wyższym*, *Monitor Prawniczy*, nr 22, 1175–1180.
- Szewc A., 1979, *Prawo do uzyskania patentu na wynalazek (prawo do patentu)*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego*, Katowice, 16–22.
- Szwaja J., 1990, *Twórcy i ich prawa osobiste*, w: *System Prawa Własności Intelektualnej*, A. Szajkowski, J. Szwaja (red.), t. 3, *Prawo wynalazcze*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, 72–118.

³³ Bez względu na rzeczywistą wartość rynkową wyników badań lub prac rozwojowych, jak wcześniej wskazano, zgodnie z art. 86 f ust. 1 p.s.w. zapłata za umowne przeniesienie praw do wyników jest ustawowo ograniczona jako kwota „w wysokości nieprzekraczającej 10% minimalnego wynagrodzenia za pracę, obowiązującego w dniu zawarcia umowy”.

³⁴ Zob.: Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2085 s. 28–29.